

سیاست‌های پدافند غیر عامل کشور و سرمایه اجتماعی با تأکید بر شاخص اعتماد

حسین احمدپور^{۱*}؛ غلامرضا جلالی فراهانی^۲؛ احسان شاکری خوئی^۳؛ فیروز راد^۴

۱- دانشجوی دکتری علوم سیاسی گرایش سیاست‌گذاری عمومی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز

۲- دانشیار دانشگاه و پژوهشگاه دفاع ملی و تحقیقات راهبردی (نویسنده مسئول)

۳- استادیار گروه علوم سیاسی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز

۴- استادیار، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور

دریافت دست‌نوشته: ۱۴۰۰/۰۸/۱۴؛ پذیرش دست‌نوشته: ۱۴۰۰/۱۱/۰۱

واژگان کلیدی	چکیده
سرمایه اجتماعی اعتماد پدافند غیر عامل سیاست‌گذاری	از دیدگاه پاتنام سرمایه اجتماعی عبارت است از ویژگی‌هایی از سازمان اجتماعی چون اعتماد، هنجارها و شبکه‌ها که می‌توانند کارایی جامعه را از طریق تسهیل کنش‌های تعاونی بهبود دهند. سرمایه اجتماعی شامل حجم و کیفیت روابط میان انسان‌هاست و همکاری میان افراد را تسهیل می‌کند. هرچقدر سرمایه اجتماعی در یک جامعه یا سازمان بیشتر باشد، همکاری و هماهنگی میان افراد و گروه‌ها بیشتر است، گردش اطلاعات بهتر صورت می‌گیرد. همچنین کارآمدی عمومی در ایجاد توانایی برای همکاری، ارتباط، خلاقیت، تحمل، حل مسائل و نظایر آن را افزایش می‌دهد. هدف از انجام این تحقیق دستیابی به میزان تأثیر سیاست‌های پدافند غیر عامل کشور در سرمایه اجتماعی (با تأکید بر اعتماد اجتماعی) می‌باشد. روش انجام تحقیق، تحقیق موردی - زمینه‌ای و نوع آن، کاربردی - توسعه‌ای می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه صاحب‌نظران و اساتید حوزه پدافند غیر عامل و حوزه علوم اجتماعی و سیاست‌گذاری که تعداد آنها حدود ۱۰۰ نفر برآورد شده است، حجم نمونه به علت محدودیت جامعه آماری تمام‌شمار لحاظ شده است. نتایج تحقیق بیانگر این است که اجرای موفق سیاست‌های پدافند غیر عامل بستگی به میزان اعتماد اجتماعی دارد که مقدار آن در این مطالعه در ناحیه کم می‌باشد به‌منظور رفع این چالش و دستیابی به هدف تحقیق پیشنهادهایی به‌منظور افزایش اعتماد ارائه شده است.

۱- مقدمه

و به دلیل بهره‌مندی از مؤلفه‌های نرم‌افزارانه، به یکی از محورهای اصلی مطالعات و راهبردهای قدرت نرم در عرصه‌های کلان تبدیل شده است و ناظر بر شاخص‌هایی است که به تقویت شبکه‌ی روابط اجتماعی و تسهیل فرایند گردش امور در این شبکه و در نهایت افزایش کارآمدی آن در عین ثبات یا کاهش هزینه‌های فعالیت آن، دلالت دارد. بنابراین، سرمایه‌ی اجتماعی به‌عنوان یکی از بسته‌های مهندسی اجتماعی (Social Engineering Packages)^{۱۲} از ناحیه‌ی بازیگران مختلف و متنوع در جامعه اعم از دولتی

مفهوم «سرمایه‌ی اجتماعی» مقوله‌ای از نوع «تعاملات اجتماعی» و واجد مؤلفه‌های متکثری چون اعتماد (The Trust)^۱، مشارکت (Participation)^۲، آگاهی عمومی (Public Awareness)^۳، روابط متقابل (Interaction)^۴، اخلاقیات (Ethics)^۵، مقررات رفتاری (Behavioral Regulation)^۶، نُرْم‌ها و هنجارها (Norms)^۷، نمادها (Symbol)^۸، مسئولیت اجتماعی (Social Responsibility)^۹، نهادهای عمومی (General Symbols)^{۱۰}، ارزش‌ها (Values)^{۱۱} و... می‌باشد

سیاست‌های پدافند غیرعامل کشور و سرمایه اجتماعی با تأکید بر شاخص اعتماد

تهدیدات خصمانه دشمن در چارچوب وظایف و در جهت تحقق منویات و سیاست‌های ابلاغی و به فرمان مقام معظم رهبری تشکیل گردیده است، شایسته است به تبیین این مهم بپردازد (سیاست‌های کلی پدافند غیرعامل، ۱۳۸۹).

با توجه به ضعف ساختاری در بهره‌برداری از سرمایه اجتماعی، به علت ضعف‌های موجود در حوزه سیاست‌گذاری با رویکرد پدافند غیرعامل، محقق در پی آن است که با ارائه راه‌کار مؤثر، از طریق سیاست‌های پدافند غیرعامل کشور و بهره‌گیری حداکثری از سرمایه اجتماعی (مردم‌محور) را به عمل آورد؛ بنابراین دغدغه اصلی محقق این است که سیاست‌های پدافند غیرعامل کشور در حوزه سرمایه اجتماعی (با تأکید بر شاخص اعتماد اجتماعی) چیست؟

۲- اهمیت انجام تحقیق

با انجام این تحقیق انتظار آن می‌رود دستاوردهای زیر حاصل گردد:

- ۱- موجب ایجاد بستری برای تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیران در سازمان، جهت ارتقای اعتماد اجتماعی و به‌کارگیری قدرت نرم شود.
- ۲- باعث افزایش اعتماد اجتماعی شود.
- ۳- موجب سهولت در اجرایی شدن سیاست‌های پدافند غیرعامل در مورد اعتماد اجتماعی در کشور گردد.
- ۴- باعث افزایش تاب‌آوری اجتماعی در شرایط بحران گردد.

۳- ضرورت انجام تحقیق

در صورت عدم انجام پژوهش حاضر تبعات منفی زیر به وجود می‌آید:

- ۱- اعتماد اجتماعی به سیاست‌های پدافند غیرعامل با چالش مواجه خواهد شد.
- ۲- مأموریت‌ها و سیاست‌های پدافند غیرعامل کشور در دستگاه‌های اجرایی با موانع جدی مواجه خواهد شد.
- ۳- مانع شکل‌گیری مبنای علمی قابل‌انکس در جهت شناسایی عوامل مؤثر بر اعتماد اجتماعی در بهره‌گیری

یا غیردولتی، قابلیت بهره‌برداری و ظرفیت‌سازی دارد. ارتقای هنر خلاق سیاست‌گذاران در جلب، جذب و به‌کارگیری حداکثری مؤلفه‌های سرمایه‌ای اجتماعی به سود امنیت عمومی و امنیت ملی کشور می‌باشد (Anderson & Miller, 2001). با عنایت به گستردگی شاخص‌های سرمایه اجتماعی، در این تحقیق شاخص اعتماد اجتماعی مورد کنکاش قرار گرفته است.

از طرفی سیاست‌ها، ابزارهایی هستند که بدان وسیله راهبردها به اجرا درمی‌آیند و در راستای تأمین هدف‌های سازمانی، سیاست‌ها آنچه را که می‌توان یا نمی‌توان انجام داد را مشخص می‌نمایند (دیوید، ۱۳۹۰: ۴۳۳). همچنین سیاست‌گذاری عمومی، پدیده‌ای است که در قالب یک برنامه عمل دولتی در یک بخش یا فضای جغرافیایی ظاهر می‌شود. این پدیده به‌صورت فرایندی سعی دارد کارکردهای نادرست و نامناسبی را که ممکن است میان یک بخش با بخش دیگر یا میان یک بخش و کل نظام به وجود آید، فهرست و بررسی می‌کند (قلی‌پور، فقیهی، ۱۳۹۳: ۱۳).

از طرف دیگر، برحسب مأموریت ابلاغی سازمان پدافند غیرعامل کشور در قالب سیاست‌های کلی نظام که در ۱۳ بند تصویب و برای اجرا به دولت و مسئولان نظام ابلاغ شده موزلف است در دستگاه‌های اجرایی کشور به امر سیاست‌گذاری پرداخته و نحوه اجرای آنها را رصد نماید. حال با عنایت به موضوع تحقیق با عنوان «سرمایه اجتماعی و سیاست‌های سازمان پدافند غیرعامل در ایران» از آنجایی که سازمان پدافند غیرعامل کشور یک سازمان حاکمیتی بوده و در حوزه‌های هشت‌گانه پدافند غیرعامل (پدافند عمومی (General defense)^{۱۳}؛ پدافند سایبری (Cyber defense)^{۱۴}؛ پدافند زیستی (Biological defense)^{۱۵}؛ پدافند پرتویی (Radiation defense)^{۱۶}؛ پدافند شیمیایی (Radiation defense)^{۱۷}؛ پدافند کالبدی یا فنی (Chemical defense)^{۱۸}؛ پدافند اقتصادی (Economic defense)^{۱۹}؛ پدافند مردم‌محور (Civil defense)^{۲۰}) و دارای مؤلفه‌های پدافندی کارکردی پیش‌گفته در برابر

از قدرت نرم می‌گردد.

۷- مبانی نظری

۷-۱- پیشینه‌شناسی

جایگاه سرمایه اجتماعی در پدافند غیرعامل (نمونه موردی: استان سیستان و بلوچستان) کامران و همکاران سال ۱۳۹۱. هدف این پژوهش بررسی جایگاه سرمایه اجتماعی در پدافند غیرعامل است، روش انجام تحقیق روشی توصیفی - تحلیلی است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که نرخ پایین مشارکت مردمی در سیستان و بلوچستان در ۹ دوره انتخابات ریاست جمهوری، حاکی از اعتماد پایین بین مردم و دولت مرکزی و در نتیجه وضعیت نامطلوب سرمایه اجتماعی در این منطقه است.

تحلیل و ارزیابی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و تأثیر آن در امنیت اجتماعی شهر. مطالعه موردی منطقه ۱۲ شهر تهران سید موسی پور موسوی، دنیا عباسی کسبی، حیدر واحدی سال ۱۳۹۲. هدف از انجام این مطالعه تحلیل و ارزیابی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و تأثیر آن در امنیت اجتماعی، روش انجام تحقیق توصیفی - تحلیلی است. یافته‌ها نشان داده است رابطه مستقیم و معناداری میان مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و امنیت اجتماعی وجود دارد.

بررسی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در پدافند غیرعامل رفعت‌نژاد سال ۱۳۹۲. هدف از انجام این تحقیق تعیین میزان سهم سرمایه اجتماعی در پدافند غیرعامل است. روش انجام تحقیق توصیفی - تحلیلی می‌باشد. دستاورد نظری تحقیق نشان می‌دهد که شاخص‌ها و مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی از طریق افزایش همبستگی ملی، افزایش انسجام اجتماعی، آسان نمودن مدیریت دشواری‌های سیاسی، اقتصادی، مشارکت سیاسی، ارتقای ظرفیت نظام سیاسی، تشبیت و ارتقای هویت ملی و تقویت اعتماد سیاسی در پدافند غیرعامل نقش دارد.

بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و پدافند غیرعامل جنگ نرم توسط عیسی‌نژاد و همکاران سال ۱۳۹۲. هدف از انجام تحقیق بررسی ارتباط بین سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های آن با پدافند غیرعامل جنگ نرم است. روش تحقیق مورد استفاده توصیفی و تحلیلی می‌باشد. نتایج به‌دست‌آمده از این مطالعه بیانگر ارتباط دوسویه و مفهومی

۴- سؤال تحقیق

بنابراین در راستای مسئله‌ی اساسی تحقیق، این مقاله در صدد یافتن پاسخ به سؤال زیر می‌باشد:

- تأثیر سیاست‌های پدافند غیرعامل کشور بر ارتقاء اعتماد اجتماعی چگونه است؟

۵- هدف تحقیق

به‌منظور یافتن پاسخ به سؤال مطرح‌شده و در راستای حل مسئله‌ی مورد نظر هدفی که تحقق آن می‌تواند ظرفیت پدافند غیرعامل کشور را با اجرای سیاست‌هایش، اعتماد اجتماعی را افزایش دهد عبارت است از:

- دستیابی به میزان تأثیر سیاست‌های پدافند غیرعامل کشور در حوزه اعتماد اجتماعی.

- برای تحقق اهداف تعیین شده، ادبیات و مبانی نظری موضوع و متغیرهای مسئله مورد مطالعه و بررسی قرار می‌گیرند و پس از تبیین ابعاد مختلف بحث نسبت به ساختن مدل تحلیلی تحقیق، تعیین فرضیه، آزمون فرضیه، نتیجه‌گیری و پیشنهادهای اجرایی اقدام شد.

۶- فرضیه تحقیق

برای پاسخ به سؤال تحقیق فرضیه زیر در نظر گرفته شده و مورد بررسی و آزمون قرار می‌گیرد.

- به نظر می‌رسد سیاست‌های پدافند غیرعامل کشور در افزایش اعتماد اجتماعی تأثیر دارد.

متغیرهای مستقل: سیاست‌های پدافند غیرعامل کشور در حوزه مرتبط با سرمایه اجتماعی با تأکید بر اعتماد اجتماعی شامل: ۱- فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در کشور، ۲- تربیت منابع انسانی متفکر، ۳- تهدیدشناسی پیش‌دستانه، ۴- به‌کارگیری ظرفیت‌های تخصصی ملی، ۵- تفکر راهبردی پدافند غیرعامل، ۶- اولویت‌بخشی در پدافند غیرعامل مردم محور، ۷- تعمیق علمی آموزش و پژوهش، ۸- اثربخشی کیفی اقدامات پدافند غیرعامل.

متغیر وابسته سرمایه اجتماعی در این تحقیق شامل اعتماد اجتماعی است.

سیاست‌های پدافند غیرعامل کشور و سرمایه اجتماعی با تأکید بر شاخص اعتماد

کارکردی بالایی بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی با ابعاد پدافند غیرعامل و جنگ نرم است. مقاله جایگاه سرمایه اجتماعی در مقوله پدافند غیرعامل، توسط بابک شیراوند، مریم دبیرفرد، پروانه کردیزدی، مهرنوش شیردلی سال ۱۳۹۴ تهیه شده است. هدف از انجام تحقیق، شناخت جایگاه سرمایه اجتماعی در پدافند غیرعامل می‌باشد که با روش توصیفی - تحلیلی انجام شده است. نتایج بیانگر این موضوع است که تقویت سرمایه اجتماعی باعث ایجاد بستر مناسبی برای بهره‌وری انسانی و راهی برای نیل به توسعه پایدار، هویت‌بخشی و امنیت قلمداد می‌شود. چالش‌های ارزیابی تأثیر تلاش برای اندازه‌گیری اثربخشی مدیریت ریسک جامعه‌محور؛ (*Sarabia et al.* ۲۰۲۰). هدف از انجام این مطالعه بررسی روشی برای امکان تصمیم‌گیری دقیق‌تر جامعه‌محور است. یافته‌ها نشان می‌دهد که اعتماد، برنامه مداخله، ظرفیت‌های جوامع تحت بررسی را برای آماده‌سازی در برابر خطرات آینده و پاسخگویی در موارد اضطراری در سطح خانوار و جامعه افزایش داده است.

۹- مؤلفه‌ها و عناصر سرمایه اجتماعی

آنتونی گیدنز در کتاب پیامدهای مدرنیته می‌نویسد: «در دهه ۱۹۸۰، نقش افراد در جامعه بر اساس مرد یا زن تثبیت می‌شد، ولی اکنون باید نقش‌ها را بر مبنای ارتباط ارزیابی و مواردی به شرح زیر قضاوت نمود.»

او می‌گوید برای برقراری ارتباط باید اعتماد ایجاد کرد. برای ایجاد اعتماد عمومی باید شرایطی فراهم شود تا مردم یک کشور بتوانند در کنار یکدیگر احساس آرامش و امنیت کنند. باید برای رفع تضادها و نابسامانی‌ها در برقراری نظم و ثبات در محیط اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی، جامعه تلاش نمود. اعتماد عمومی در چارچوب روابط صحیح، عادلانه و منصفانه شکل می‌گیرد. او از بارزترین دانشمندانی است که با صراحت حرکت به سوی توسعه را از منظر اعتماد می‌نگرد. از نگاه او اعتماد را اتکا یا اطمینان به نوعی کیفیت و یا صفت یک شخص و یا ایمان به حقیقت یک گفته می‌داند. تحقق زندگی سالم در گرو آن است که افراد اعتماد و اطمینان داشته باشند که کنشگران اجتماعی، قوانین، هنجارها و حقوق خود و دیگران را محترم تلقی نموده و هر کس خود را در هر وضعیت، در قبال اجتماع، متعهد و مسئول می‌داند. زندگی اجتماعی بشر بر اساس محترم شمردن پیمان‌ها و وفای به عهداست. روابط میان

کارکردی بالایی بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی با ابعاد پدافند غیرعامل و جنگ نرم است.

مقاله جایگاه سرمایه اجتماعی در مقوله پدافند غیرعامل، توسط بابک شیراوند، مریم دبیرفرد، پروانه کردیزدی، مهرنوش شیردلی سال ۱۳۹۴ تهیه شده است. هدف از انجام تحقیق، شناخت جایگاه سرمایه اجتماعی در پدافند غیرعامل می‌باشد که با روش توصیفی - تحلیلی انجام شده است. نتایج بیانگر این موضوع است که تقویت سرمایه اجتماعی باعث ایجاد بستر مناسبی برای بهره‌وری انسانی و راهی برای نیل به توسعه پایدار، هویت‌بخشی و امنیت قلمداد می‌شود. چالش‌های ارزیابی تأثیر تلاش برای اندازه‌گیری اثربخشی مدیریت ریسک جامعه‌محور؛ (*Sarabia et al.* ۲۰۲۰). هدف از انجام این مطالعه بررسی روشی برای امکان تصمیم‌گیری دقیق‌تر جامعه‌محور است. یافته‌ها نشان می‌دهد که اعتماد، برنامه مداخله، ظرفیت‌های جوامع تحت بررسی را برای آماده‌سازی در برابر خطرات آینده و پاسخگویی در موارد اضطراری در سطح خانوار و جامعه افزایش داده است.

۸- مفهوم‌شناسی

۸-۱- مفهوم سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی مفهوم نسبتاً جدیدی در علوم اجتماعی است و به‌طور خلاصه به معنای «هنجارها و شبکه‌هایی است که امکان مشارکت مردم در اقدامات جمعی به‌منظور کسب سود متقابل را فراهم می‌کند» و با شیوه‌هایی همچون سنجش سطح اعتماد اجتماعی و سطوح عضویت در انجمن‌های مدنی رسمی یا غیررسمی قابل اندازه‌گیری است (الوانی و سید نقوی، ۱۳۸۰: ۱۸). کلمن در تعریف سرمایه اجتماعی از نقش و کارکرد آن کمک گرفته و تعریف کارکردی از سرمایه اجتماعی ارائه می‌دهد. به نظر او سرمایه اجتماعی شیئی واحد نیست، بلکه انواع چیزهای گوناگونی است که دو ویژگی مشترک دارد: اول همه آنها شامل جنبه‌ای از یک ساخت اجتماعی هستند، دوم کنش‌های

انسان‌ها به شدت، به قراردادهای، پیمان‌ها و تعهداتی وابسته است که کنشگران اجتماعی نسبت به یکدیگر دارند، بنابراین وفای به عهد و پیمان از عوامل مؤثر بر تقویت اعتماد در روابط میان افراد است (افتخاری، ۱۳۸۶: ۱۶).

۹-۱- اعتماد اجتماعی (Social trust)^{۲۱}

مفهومی است که در فرایند روابط اجتماعی بین افراد و سازمان‌های اجتماع با همدیگر تبلور می‌یابد. اعتماد احساس روابط اجتماعی است و رابطه مستقیم با میزان روابط اجتماعی دارد. بدین صورت که هر چه میزان اعتماد اجتماعی میان افراد و گروه‌ها و سازمان‌های اجتماعی به جامعه بیشتر باشند، به همان میزان روابط اجتماعی از شدت، تنوع، ثبات و پایداری بیشتری برخوردار است. لذا اعتماد اجتماعی نتیجه تعاملات اجتماعی موجود و گروهی انجمن‌ها و فعالیت‌های اجتماعی است. به خصوص اگر این اعتماد از حد فردی به سطح اجتماعی انتقال یابد، به عنوان یک سرمایه با ارزش تلقی می‌شود. فوکویاما از اعتماد به مثابه شاخصی برای بیان سرمایه اجتماعی در معنای ارزش‌های جمعی شبکه‌های اجتماعی و اخلاق فرهنگی که بنیاد رشد و ثبات اقتصادی را تشکیل می‌دهند، استفاده می‌کند؛ به عبارت دیگر از نظر او اعتماد انتظاری است که از یک اجتماعی برخوردار از رفتار منظم، دارای روابط دوستانه و مبتنی بر تعاون و مشارکت برمی‌خیزد (کارکنان، ۱۳۸۸: ۲۱۵).

زوک (۱۹۸۶) به سه نوع متفاوت از اعتماد اشاره می‌کند: اعتماد خصیصه‌محور که به پیشینه اجتماعی یا فرهنگی شخص پیوند دارد، اعتماد فرایند محور که به مبادلات گذشته و حال ارتباط دارد و اعتماد مبتنی بر نهاد که با اشکال تأیید یا محدودیت‌های قانونی مرتبط است. به همین ترتیب در جوامع مدرن، گذاری وجود داشته است از «اعتماد مبتنی بر خصیصه فردی به اعتماد مبتنی بر فرایند و تجزیه و سپس به اعتماد نهادی که از عمومیت بیشتری برخوردار است».

اعتماد به سطحی از اطمینان مردم برمی‌گردد که دیگران همان‌طور که می‌گویند عمل می‌کنند، یا همان‌طور که می‌گویند انتظار می‌رود عمل کنند، یا اینکه آنچه می‌گویند قابل اعتناست. سطح اعتماد فرد به دیگری به

مقدار زیادی تصور فرد از اعتماد شدن به او بستگی دارد. اگرچه مردم می‌توانند اعتماد را در دیگران ایجاد کنند. درحالی‌که اعتماد می‌تواند به افراد مربوط باشد می‌تواند به گروه‌ها و نهادها در یک جامعه از جمله دولت‌ها هم مربوط باشد. بسیاری از نویسندگان اعتماد را به منزله یک عنصر سرمایه اجتماعی می‌دانند، دیگران آن را به منزله یک منبع یا پیامد مهم سرمایه اجتماعی می‌دانند، اما از محسوب کردن اعتماد به جای خود سرمایه اجتماعی بر حذر می‌دارند. اعتماد عمومی نسبت به دولت برای مدیران، کارکنان و کارگزاران هر نظام سیاسی اهمیت دارد زیرا در پشتیبانی از تدوین و اجرای خط‌مشی‌های عمومی و همین‌طور همراهی و هم‌کاری اثربخش شهروندان نقش محوری ایفا می‌کند. بدین ترتیب پیوند متولیان امور در بخش عمومی از یک سو و شهروندان از سوی دیگر بر میزان موفقیت و پیشرفت جامعه می‌افزاید و بی‌اعتمادی و جدایی مردم از حکومت، آفتی بزرگ به شمار می‌رود (افتخاری، ۱۳۸۲: ۲۳).

۱۰- مبانی نظری اعتماد

نظریه‌های مربوط به اعتماد را می‌توان در سه سطح خرد، متوسط، کلان مورد توجه قرار داد. در هر یک از این سطوح، می‌توان نظریات و تئوری‌های متفاوتی را قرار داد که هر یک از منظر و دیدگاه خاصی به اعتماد می‌پردازند که در این رابطه نظرات جیمز کلمن، آنتونی گیدنز و فرانسویس فوکویاما را به عنوان سه نماینده این سه سطح مورد بررسی قرار می‌دهیم.

۱۰-۱- جیمز کلمن (Koleman) (سطح خرد)

مفهوم اعتماد برای کلمن مفهومی محوری است. به نظر وی افراد برای این به کنش اجتماعی می‌پردازند که نیازهای خود را رفع کنند و رفع نیازها تنها از طریق بده‌بستان‌های اجتماعی امکان‌پذیر است، بنابراین بده‌بستان‌ها و مبادله‌ها نقش اساسی در ساختن کنش‌های اجتماعی دارند. به نظر کلمن در هر رابطه مبتنی بر اعتماد حداقل دو جزء وجود دارد. اعتماد کننده و اعتماد شونده و فرض بر این است که در هر کنش هر دو جزء هدفمند بوده و به دنبال ارضای نیازهای خود هستند. طرف اعتماد کننده باید تصمیم بگیرد که با دیگری وارد

سیاست‌های پدافند غیرعامل کشور و سرمایه اجتماعی با تأکید بر شاخص اعتماد

به تعهدات را مشخص می‌کند.

۲- میزان واقعی تعهداتی که بر عهده گرفته است.

به نظر کلمن حتی اعتماد به مکانیسم‌های کلی‌تر و ساختارهای کلان، از چارچوب اعتماد متقابل نشأت می‌گیرد. از این رو آسیب‌پذیری اعتمادهای انتزاعی را نیز می‌بایست برحسب آسیب‌های وارد به حدود اعتماد متقابل تعریف و بررسی کرد (همان: ۴۶۹-۴۶۸).

۱۰-۲- آنتونی گیدنز (Giddens)^{۲۴} (سطح میانه)

گیدنز در بحث پیرامون اعتماد، اعتماد را به‌عنوان اطمینان از اعتمادپذیری اشخاص یا اتکا بر کیفیت یا ویژگی یک شخص و یا صحت یک عبارت و گفته توصیف می‌کند و آن را نقطه شروع مناسبی در تعریف این مفهوم می‌داند. از نظر گیدنز اعتماد به صورتی بلاواسطه با مفهوم ساختار و نهاد از یک سو و خصلت جامعه مدرن از سوی دیگر مرتبط است. ساختار از نظر او بر اساس قواعد و منابع تکرارپذیر توصیف می‌گردد. ویژگی تکرارپذیری و تداوم همان عناصری هستند که وی در تعریف اعتماد نیز آنها را به کار می‌گیرد. در دیدگاه گیدنز اعتماد انتظار برآورده شدن چشم‌داشت‌ها در مورد رویدادهای احتمالی است (گیدنز، ۱۳۷۷: ۳۷).

اقسام و سطوح گوناگون اعتماد، زیربنای بسیاری از تصمیمات روزانه‌ای است که همه ما در جهت دادن به فعالیت‌هایمان اتخاذ می‌کنیم؛ اما اعتماد کردن به هیچ‌وجه همیشه نتیجه تصمیم‌گیری‌های آگاهانه نیست. در اغلب موارد اعتماد کردن نوعی نگرش فراگیر ذهن است که شالوده تصمیم‌گیری‌های مذکور را تشکیل می‌دهند، چیزی که ریشه در پیوند اعتماد و رشد شخصیت دارد. ما می‌توانیم تصمیم بگیریم که اعتماد کنیم یا نکنیم (ریترز، ۱۳۷۷: ۷۶۸). چهار زمینه محلی اعتماد در فرهنگ‌های بیش مدرن رواج داشت، هرچند هر یک از آنها مطابق با نظم اجتماعی خاصی بوده و تنوعات بسیاری را در برمی‌گرفتند. اولین زمینه اعتماد نظام خویشاوندی (*Kinship system*)^{۲۵} است که در اکثر وضعیت‌های پیش‌مدرن شیوه نسبتاً پایداری برای سازمان‌دهی

معامله و کنش شود یا نه (خطر را بپذیرد یا نه) و طرف اعتماد شونده نیز باید بین حفظ اعتماد و یا شکستن آن انتخاب کند؛ بنابراین یک رابطه مبتنی بر اعتماد، یک عمل دوجانبه است و بر مبنای حداکثر رساندن فایده تحت شرایط مخاطره قرار دارد (کلمن، ۱۳۷۷: ۲۷۱). در روابط اجتماعی فرد می‌تواند هم اعتمادکننده (*Truster*)^{۲۶} و هم اعتماد شونده (*Trustee*)^{۲۳} باشد، این صورت مبادله از حالت دوجزئی خارج می‌شود و حالت سه‌جزئی پیدا می‌کند. این نوع مبادله‌های سه‌جزئی به نظر کلمن نقش مهمی در نظام‌های اقتصادی، سیاسی و اجتماعی دارند. این نوع مبادله‌ها شبکه‌های گسترده‌ای از افراد را در نظام‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی به یکدیگر پیوند داده و اعتماد را در جامعه گسترش می‌دهند. کلمن در مورد رابطه مبتنی بر اعتماد، توجه به چند نکته را ضروری می‌داند:

- ۱- برقراری اعتماد امکان کنش را از جانب امین به وجود می‌آورد.

- ۲- اگر اعتماد شونده (امین) قابل اعتماد باشد، اعتمادکننده از خود بیشتر سود می‌برد تا از عدم اعتماد، در صورتی که اگر امین قابل اعتماد نباشد، اعتمادکننده از اعتماد خود بیشتر زیان می‌بیند تا از عدم اعتماد.

- ۳- اعتماد کردن در برخی موارد مستلزم آن است که اعتمادکننده منبع خود را به شکل داوطلبانه در اختیار اعتمادشونده قرار دهد.

- ۴- در همه روابط مبتنی بر اعتماد «تأخر زمانی» وجود دارد. به بیان دیگر اعتمادکننده باید به امید اعمال جبران اعتمادشونده در آینده اقداماتی انجام دهد (همان: ۱۵۴). به نظر کلمن روابط اجتماعی هنگامی به وجود می‌آید که افراد کوشش می‌کنند از منابع فردی خود به بهترین نحو استفاده کنند. کلمن از این منابع که جنبه‌هایی از ساختار اجتماعی هستند به‌عنوان سرمایه اجتماعی نام می‌برد و معتقد است که افراد از این منابع برای رسیدن به منافعشان استفاده می‌کنند.

به نظر وی دو عامل برای سرمایه اجتماعی اهمیت دارد:

- ۱- میزان درخور اعتماد بودن محیط اجتماعی که پرداختن

رشته‌های روابط اجتماعی در طول زمان و مکان فراهم می‌کرد. وابستگی‌های خویشاوندی اغلب کانون تنش و تضاد هستند؛ اما با وجود همه تضادهایی که در بر دارند و همه اضطراب‌هایی که به بار می‌آورند، عموماً پیوندهایی ایجاد می‌کنند که برای ساخت دادن به کنش‌ها در عرصه‌های زمانی - مکانی می‌توان بدان تکیه کرد. این سخن هم در سطح پیوندهای تقریباً غیرشخصی و هم در پیوندهای شخصی صادق است.

دومین عامل، اجتماعات محلی هستند در اکثر وسیعی از محیط‌های پیش‌مدرن از جمله در اکثر شهرها، محیط محلی جایگاه خوشه‌هایی از روابط در هم بافته اجتماعی بود که گستره مکانی ناچیزشان مایه ثبات زمانی آنها می‌شد. مهاجرت جمعیت‌ها، خانه‌به‌دوشی و مسافرت‌های طولانی بازرگانان و ماجراجویان به حد کافی در روزگار پیش‌مدرن عمومیت داشت، اما اکثریت وسیعی از جمعیت در مقایسه با صور متداول و فشرده تحرک که وسایل حمل‌ونقل مدرن موجبات آن را فراهم آورده‌اند نسبتاً فاقد تحرک و جدا افتاده بودند که همین ثبات و آشنایی اعتماد و اطمینان را برای مردم به همراه داشته است.

سومین عامل به جهان‌بینی مربوط می‌شود. عقاید دینی ممکن است منبع اضطراب یا حرمان شدیدی باشند. از جهات دیگر، جهان‌بینی‌های دینی تأمین‌کننده تفسیرهای اخلاقی و عملی از زندگی شخصی و اجتماعی و همچنین از جهان طبیعی هستند که برای مؤمنان، محیطی آکنده از امنیت ایجاد می‌کنند.

دین یکی از ابزارهای سازنده اعتماد است که به چند طریق عمل می‌کند. تنها خدایان و نیروهای دینی نیستند که مواقع حمایت‌های قابل‌توجهی از مؤمنان به عمل می‌آورند. بلکه متصدیان امور دینی نیز چنین می‌کنند. مهم‌تر از همه این‌که عقاید دینی نوعی قابلیت اطمینان و اتکا را وارد تجربه رویدادها و وضعیت‌های مذکور تبیین کرد و در مقابل آنها واکنش نشان داد.

چهارمین زمینه اصلی روابط مبتنی بر اعتماد در فرهنگ‌های پیش‌مدرن خود سنت است. سنت برخلاف دین، به هیچ پیکره خاصی از عقاید و مناسک اطلاق نمی‌شود بلکه به معنای شیوه سازمان‌دهی این عقاید و مناسک، به‌ویژه در

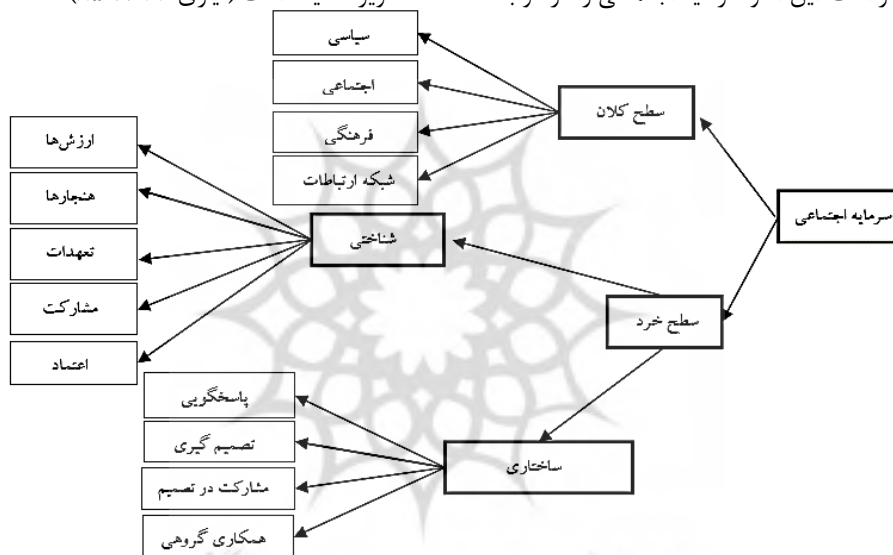
نسبت با زمان است. سنت منعکس‌کننده شیوه متمایز ساخت دادن به زمان‌بندی است. گذشته وسیله سازمان‌دهی آینده است. سنت روال‌مند است و همین روال‌مندی باعث می‌شود سنت ذاتاً پرمعنا و نه صرفاً عادی پوچ به دلیل نفس عادت، باشد. مناسک غالباً جنبه‌ای اجباری به سنت می‌دهد، اما عمیقاً آرام‌بخش نیز هستند زیرا مجموعه اعمال معینی را آکنده از کیفیت آیینی می‌سازند؛ بنابراین تا زمانی که اعتماد به پیوستگی گذشته، حال و آینده را حفظ می‌کند و این اعتماد را به اعمال اجتماعی قاعده‌مند متصل می‌سازد، سنت به شیوه‌ای اساسی در امنیت وجودی سهیم است. از دیدگاه گیدنز، اعتماد در نظام‌های پیش‌مدرن از نوع پایبندی چهره‌دار و مبتنی بر هم‌حضور بوده است؛ درحالی‌که مدرنیته و جهان‌مدرن امروزی وضعیت این‌چنین نیست. اعتماد غیرشخصی به دیگران ناشناسی از ماهیت رشد‌یافته نظام‌های بی‌چهره‌ای است که در نظام‌های تخصصی معنا می‌یابد (ریترز، ۱۳۷۷: ۷۶۸).

۱۰-۳- اعتماد عمومی به دولت و سازمان‌های دولتی

به‌زعم مارچ و السن، ایده محوری اعتماد این است که اعتماد بر نوعی انتظار استوار است (March & Olsen, ۱۹۸۹: ۲۷). تخطی از این انتظارات، اعتماد را مخدوش می‌سازد؛ اما ضرورتاً بی‌اعتمادی ایجاد نمی‌کند. به اعتقاد زاکر بی‌اعتمادی وقتی ایجاد می‌شود که بدگمانی بروز می‌کند و در نتیجه بی‌توجهی به برخی از انتظارات در یک مبادله دو طرفه، احتمالاً به دیگر مبادلات تعمیم داده می‌شود (Zucker, ۱۹۸۹: ۵۹). بر این اساس وقتی سخن از اعتماد عمومی به میان می‌آید بدین معنی است که عامه مردم انتظار دارند مقامات و کارکنان سازمان‌های دولتی با اقدامات خود در تعامل با عامه به انتظارات آنها پاسخ دهند. در این تعامل نوعی عدم اطمینان و عدم شناخت از نحوه انجام امور در سازمان‌های دولتی وجود دارد. به‌عبارت‌دیگر اعتماد عمومی یعنی انتظار عموم از دریافت پاسخ مثبت به خواسته‌هایشان از طرف متولیان امور عمومی. اعتماد عمومی، شهروندان را به نهادها و سازمان‌هایی که نمایندگان آنها هستند پیوند می‌دهد و از این طریق مشروعیت و اثربخشی دولت دموکراتیک افزایش می‌یابد. همچنین بر این نکته تأکید می‌شود که تنها سطح متوسطی از اعتماد، کارکردی و سازنده است؛ بدین معنی

سیاست‌های پدافند غیرعامل کشور و سرمایه اجتماعی با تأکید بر شاخص اعتماد

شناختی و ساختاری در نظر می‌گیرد. در بعد شناختی مؤلفه‌هایی نظیر ارزش‌ها، نگرش‌ها، تعهدات، مشارکت و اعتماد موجود در سیستم اجتماعی سازمان مورد توجه و در بعد ساختاری نیز ساختارها و فرآیندهای مدیریتی نظیر پاسخگویی مدیران و رهبران در قبال عملکردشان، شفافیت در تصمیم‌گیری و همکاری‌های گروهی مورد توجه قرار گرفته است. شکل ۱: الگوی کریشنا و شرادر این مدل را به تصویر کشیده است (نیازی، ۱۳۹۹: ۸۵).

شکل ۱- الگوی کریشنا و شرادر

۱۱- کارکردهای پدافند غیرعامل

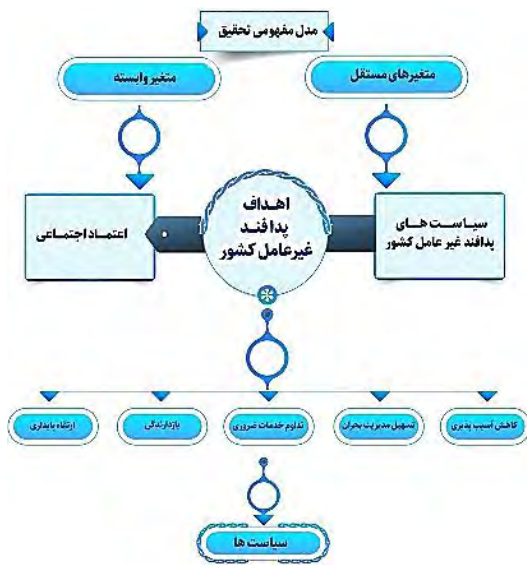
مجموعه اقدامات پدافند غیرعامل باید بتواند اهداف پنج‌گانه تصریحی قید شده در بند اول سیاست‌های کلی را که شامل موارد زیر می‌باشد، کسب نماید:

- افزایش بازدارندگی؛
- کاهش آسیب‌پذیری؛
- تداوم فعالیت‌های ضروری؛
- ارتقاء پایداری ملی؛

- تسهیل مدیریت بحران (جلالی، ۱۳۹۸: ۱۰)

شکل ۲- کارکردهای پدافند غیرعامل

شکل ۳- مدل مفهومی تحقیق

۱۲- سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری

تصمیم‌گیری یکی از مباحث پایه‌ای است که در سطوح مختلف سیاست‌گذاری مورد استفاده قرار می‌گیرد. یک موضوع از زمانی که هنوز چیزی بیشتر از یک دغدغه نیست تا زمانی که به یک مشکل یا معضل تبدیل و نیازمند سیاست‌گذاری می‌شود و تا مرحله وضع و اجرای یک سیاست در معرض تصمیم‌گیری‌های مکرر قرار می‌گیرد. اگر تصمیم‌گیری را تعریفی ساده، فرایندی بدانیم که به کمک آن تلاش می‌شود تا راه‌حلی برای یک مسئله پیدا شود (Stoner, ۱۵۹:۲۰۰۶)، می‌توانیم آن را جزئی جدانشدنی از سیاست‌گذاری بدانیم. سیاست‌گذاری عمومی، کلیتی از فرایندهای تصمیمی است که به کمک آن یک دولت تصمیم می‌گیرد به مسئله یا ملاحظه‌ای بپردازد یا نپردازد (شافریتنز، ۱۳۹۰:۱۴۲). از آنجاکه انسان، موجودی عقلانی و حسابگر است، بنابراین در برخورد با مشکلات در تلاش برای یافتن بهترین راه‌حل به تصمیم‌گیری دست می‌زند. در این نگاه که اصطلاحاً به آن رهیافت عقلانی یا خردگرا در تصمیم‌گیری گفته می‌شود و برگرفته از اقتصاد خرد است، انسان به‌عنوان یک موجود اقتصادی قادر به شناخت سود و زیان ناشی از گزینش راه‌حل‌هاست. او در مواجهه با یک مشکل حلقه‌های زنجیره زیر را مورد توجه و عمل قرار می‌دهد:

- تعریف مسئله و شناسایی قسمت‌های اساسی آن،
- گردآوری داده‌ها، اطلاعات و حقایق،
- شناسایی راه‌حل‌های مختلف،
- تحلیل راه‌حل‌ها به کمک روش علمی،
- انتخاب بهترین راه‌حل،
- اجرا (ملک محمدی، ۱۳۹۵:۳۴).

۱۳- چارچوب نظری

۱۴- روش‌شناسی تحقیق

۱۴-۱- نوع تحقیق

تحقیق حاضر کاربردی - توسعه‌ای و روش انجام آن موردی زمینه‌ای می‌باشد.

۱۴-۲- جامعه آماری و روش گردآوری اطلاعات

جامعه آماری این پژوهش کلیه صاحب‌نظران و اساتید حوزه پدافند غیرعامل کشور و حوزه علوم اجتماعی و سیاست‌گذاری هستند که تعداد آنها ۱۰۰ نفر می‌باشد. با توجه به تعداد کم جامعه آماری و در دسترس بودن آنها برای جمع‌آوری اطلاعات از روش تمام شماری استفاده گردید که ۹۲ نفر از جامعه آماری به سؤالات پاسخ دادند.

۱۴-۳- گردآوری اطلاعات

از روش مطالعات میدانی و کتابخانه‌ای استفاده گردید. به این صورت که برای گردآوری منابع و اطلاعات مورد نیاز با استفاده از روش کتابخانه‌ای اطلاعات و تحقیقات قبلی مورد بررسی قرار گرفت. سپس با استفاده از ابزار پرسشنامه و روش میدانی نظرات پاسخگویان جمع‌آوری گردید.

۱۴-۴- بررسی روایی و پایایی پرسشنامه

سیاست‌های پدافند غیرعامل کشور و سرمایه اجتماعی با تأکید بر شاخص اعتماد

۷. تعمیق علمی آموزش و پژوهش؛
 ۸. اثربخشی کیفی اقدامات پدافند غیرعامل کشور (سند راهبردی سازمان، ۱۳۹۲: ۴۴).
 با توجه به تعریف متغیرهای مستقل فوق و اینکه تأثیر هر کدام بر سیاست‌های پدافند غیرعامل کشور در حوزه اعتماد اجتماعی (به‌عنوان متغیر وابسته) مورد سنجش قرار گرفته است، مقدار میانگین نمره اختصاص داده شده به تأثیر هر کدام از متغیرهای مستقل بر حوزه‌های پدافند غیرعامل محاسبه گردید. فرض صفر این آزمون نرمال بودن توزیع داده‌ها و فرض مخالف عدم نرمال بودن آنها می‌باشد. در صورتی که مقدار معنی‌داری آزمون بیش از ۰,۰۵ باشد نتیجه می‌گیریم متغیر مورد نظر دارای توزیع نرمال می‌باشد. بر اساس نتایج جدول زیر مقدار معنی‌داری برای متغیرهای مربوط به اعتماد اجتماعی ۰,۱۳۸ است و چون از ۰,۰۵ بیشتر است فرض صفر تأیید می‌شود و می‌توان نتیجه گرفت دارای توزیع نرمال است.

جدول ۲: متغیرهای اعتماد اجتماعی

اعتماد اجتماعی	
تعداد مشاهدات	۹۲
آماره آزمون	۰,۰۸۳
مقدار آماره آزمون	۰,۱۳۸

با توجه به تأیید نرمال بودن متغیرهای مربوط به اهداف می‌توان از آزمون *t-student* تک‌متغیره و یک‌طرفه استفاده کرد. با توجه به نوع کدگذاری همان‌طور که ذکر شد اگر مقدار میانگین نمرات متغیرها در حد متوسط و یا بالاتر باشد می‌توان نتیجه گرفت میزان تأثیر سیاست‌های پدافند غیرعامل کشور در حوزه مورد بررسی، اعتماد اجتماعی کم است. بنابراین فرض صفر آزمون برای هر متغیر مربوط به حوزه سرمایه اجتماعی $\mu = 2/5$ در مقابل $\mu > 2/5$ است و فرض صفر در صورتی رد می‌شود که مقدار معنی‌داری آزمون

برای بررسی پایایی پرسشنامه، نسخه اولیه آن به صاحب‌نظران ارائه گردید و پس از تأیید اولیه در مرحله بعد با استفاده از شاخص آلفای کرونباخ روایی پرسشنامه مورد سنجش قرار گرفت. با توجه به جدول ۱- شاخص آلفای کرونباخ مقدار شاخص مذکور برای سؤالات مربوط به اعتماد اجتماعی، ۰,۸۸ است که نشان‌دهنده روایی پرسشنامه می‌باشد.

جدول ۱- شاخص آلفای کرونباخ

تعداد سؤالات	مقدار آلفای کرونباخ
۸	۰,۸۸۰

۱۴-۵- روش تحلیل اطلاعات

با تأیید روایی پرسشنامه در این مرحله به تحلیل اطلاعات پرسشنامه می‌پردازیم. برای انجام تحلیل طی دو مرحله ابتدا اطلاعات توصیفی پرسشنامه مورد تحلیل قرار می‌گیرد؛ به این صورت که اطلاعات فردی پاسخگویان شامل جنسیت، تحصیلات، سن و سابقه مورد بررسی قرار می‌گیرد. همچنین آمار توصیفی شامل نمودار و جدول توصیفی مربوط به سؤالات ارائه می‌گردد. در مرحله بعد برای تحلیل استنباطی ابتدا سؤالات پرسشنامه به این صورت کدگذاری وارد نرم‌افزار می‌شود که برای پاسخ خیلی زیاد کد ۱، زیاد کد ۲ و به همین ترتیب تا پاسخ خیلی کم کد ۵ اختصاص داده شد. متغیرهای مستقل که در ارتباط با سیاست‌های پدافند غیرعامل کشور و در حوزه‌های مرتبط با سرمایه‌های اجتماعی تعریف شده‌اند عبارتند از:

۱. فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در کشور؛
۲. تربیت منابع انسانی متفکر؛
۳. تهدیدشناسی پیش‌دستانه؛
۴. به‌کارگیری ظرفیت‌های تخصصی ملی؛
۵. تفکر راهبردی پدافند غیرعامل کشور؛
۶. اولویت‌بخشی به پدافند غیرعامل مردم‌محور؛

کمتر از ۰,۰۵ شود و یا مقدار آماره آزمون از مقدار بحرانی جدول *t-student* بیشتر از ۱,۶۴ شود.

۱۴-۶- روش و مراحل اجرای تحقیق

هدف اصلی این تحقیق سیاست‌های پدافند غیرعامل کشور و سرمایه اجتماعی با تأکید بر اعتماد اجتماعی است. در این قسمت به منظور ادامه کار ابتدا روش تحقیق توضیح داده می‌شود و سپس بر اساس اهداف و سؤالات تحقیق با استفاده از الگوی مفهومی که بر اساس مطالعات انجام‌شده مبتنی بر سیاست‌گذاری پدافند غیرعامل در اعتماد اجتماعی و ارائه راه کار مناسب است، پرسشنامه‌های تحقیق طراحی و در بین نمونه آماری اجرا می‌شود.

۱۴-۷- بررسی فرضیه تحقیق

فرضیه: سیاست‌های پدافند غیرعامل کشور بر حوزه اعتماد اجتماعی تأثیر کمی دارد.

با توجه به آنکه مقدار معنی آزمون ۰,۰۴۴ و کمتر از ۰,۰۵ است و مقدار آماره ۱,۷۲ بزرگ‌تر از ۱,۶۴ است فرض صفر رد می‌شود. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت سیاست‌های پدافند غیرعامل کشور بر حوزه اعتماد اجتماعی تأثیر کمی دارد.

متغیر تعداد میانگین مقدار آماره آزمون مقدار معنی‌داری اعتماد اجتماعی ۹۲ ۲,۵۲۷۸۳ ۱,۷۲ ۰,۰۴۴

نمودار ۱- تأثیر سیاست‌های پدافند غیرعامل کشور بر حوزه اعتماد اجتماعی

۱۵- تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

با توجه به توضیحات ارائه شده در ابتدا برای بررسی هدف تحقیق از آزمون *t-student* تک‌متغیره و یک‌طرفه استفاده می‌شود. با توجه به نوع کدگذاری همان‌طور که ذکر شد اگر مقدار میانگین نمرات متغیرها در حد متوسط و یا بالاتر باشد می‌توان نتیجه گرفت میزان تأثیر سیاست‌های پدافند

غیرعامل کشور در حوزه مورد بررسی سرمایه اجتماعی (شاخص اعتماد اجتماعی) کم است.

بنابراین فرض صفر آزمون برای هر متغیر مربوط به حوزه سرمایه اجتماعی (شاخص اعتماد اجتماعی) $\mu = 2/5$ در مقابل $\mu > 2/5$ است و فرض صفر در صورتی رد می‌شود که مقدار معنی‌داری آزمون کمتر از ۰,۰۵ شود و یا مقدار آماره آزمون از مقدار بحرانی جدول *t-student* بیشتر از ۱,۶۴ شود.

۱۶- نتیجه‌گیری و پیشنهاد:

۱۶-۱- نتیجه‌گیری

در تعاریف علمی سرمایه اجتماعی به‌عنوان یک مجموعه‌ای از شاخص‌های چندگانه معرفی شده و به‌عنوان پیش‌شرطی از توسعه و اعتلای جامعه مدت‌هاست مورد توجه سیاست‌گذاران در دنیا قرار گرفته است. با توجه به اهمیت سرمایه اجتماعی در توسعه اجتماعی، اقتصادی، امنیتی و تأثیرگذاری آن بر روند سیاست‌گذاری‌های داخلی و خارجی، بررسی نقاط قوت و ضعف این مهم می‌تواند به سیاست‌گذاری در حوزه‌های مختلف کشور کمک کند. همان‌گونه که سرمایه اجتماعی فرایندی است که منجر به شکل‌گیری شبکه‌های اجتماعی، هنجارها، اعتماد عمومی و همکاری به‌منظور دستیابی به منافع می‌شود کارکرد ویژه‌ای پیدا می‌کند. میزان آن مثل اعتماد، صداقت، درستی، همکاری متقابل، مشارکت، انسجام و همبستگی و... خود از شاخص‌های توسعه‌یافتگی یا عدم توسعه‌یافتگی می‌باشد. در کشورهایی که این شاخص‌ها از سرمایه اجتماعی دارای تراز بالایی می‌باشند ارتباطات دو سویه و مناسبی بین حکومت‌ها و جوامع شکل می‌گیرد که این امر می‌تواند مسیر توسعه همه‌جانبه را هموار و اجرای راهبردها و سیاست‌ها را تسهیل نماید.

هدف از تحقیق حاضر تأثیر سیاست‌های پدافند غیرعامل بر سرمایه اجتماعی (شاخص اعتماد) می‌باشد. این مطالعه درصدد است با توجه به نتایج به‌دست‌آمده که وضعیت تأثیر سیاست‌های پدافند غیرعامل بر اعتماد کم به دست آمده است راه‌کارهایی در حوزه سیاست‌گذاری پدافند غیرعامل و سرمایه اجتماعی (شاخص اعتماد اجتماعی) ارائه نماید.

نتایج بیانگر آن است که سیاست‌های پدافند غیرعامل

سیاست‌های پدافند غیرعامل کشور و سرمایه اجتماعی با تأکید بر شاخص اعتماد

آن در سطح کشور به‌گونه‌ای که شهروندان ظرفیت‌ها و توانمندی‌های آن را به‌وضوح درک و احساس نمایند و موجبات افزایش اعتماد مردم به نهادهای متولی آن فراهم می‌گردد و در نتیجه افزایش مشارکت آنان را به دنبال خواهد داشت؛ تصویرسازی مثبت از پدافند غیرعامل از طریق رسانه‌های عمومی از جمله صداوسیما و ... با توجه به گستره و میزان نفوذ و تأثیرگذاری آن در افکار عمومی با استفاده از برنامه‌ها و فعالیت‌های مختلف هنری اعم از ساخت فیلم، سریال، کلیپ‌های جذاب میان برنامه‌ها و ... صورت پذیرد؛ تقویت و بازسازی اعتماد اجتماعی از سوی تصمیم‌گیران و سیاست‌گذاران در سطح کشور و ضرورت توجه به جایگاه آن در سیاست‌گذاری‌ها به‌منظور همکاری بیشتر مردم با پدافند غیرعامل کشور برای دستیابی به اهداف تبیین شده؛ افزایش میزان اعتماد نهادی در کشور از طریق سیاست‌های دولتی و لزوم توجه به تغییرات گسترده فرهنگی در کشور به‌منظور روان شدن چرخ امور اداری؛ ایجاد ثبات در تصمیم‌گیری‌ها، سیاست‌ها و قوانین مرتبط به‌منظور افزایش اعتماد.

کشور علیرغم موفقیت در زمینه‌های متعدد، در اجرایی نمودن سیاست‌های دفاعی در دستگاه‌های اجرایی کشور در مورد بهره‌گیری از ظرفیت‌های سرمایه اجتماعی (شاخص اعتماد اجتماعی) با استقبال جدی مواجه نبوده است. بنابراین نتایج تأثیر سیاست‌های پدافند غیرعامل بر سرمایه اجتماعی (شاخص اعتماد اجتماعی) در عرصه‌های متفاوت اجتماعی واضح است که سرمایه اجتماعی بالا منجر به افزایش اعتماد و مشارکت همگان و همبستگی و انسجام اجتماعی در کشور می‌شود که یکی از مهم‌ترین شرط وجود سطح بالایی از اعتماد است. به نظر می‌رسد که اگر سطح اعتماد پایین باشد، احتمال کنش جمعی هدفمند در راستای اجرای سیاست‌ها و رسیدن به اهداف و چشم‌انداز پایین خواهد بود و پیامد آن از لحاظ سیاست‌گذاری مهم بوده و بر سیاست‌های اتخاذ شده تأثیرگذار است و هم باید از سوی سیاست‌گذاران در مراحل «تنظیم دستور کار»، «یافتن راه‌حل‌ها» و «اجرای سیاست‌ها» در نظر گرفته شوند.

۱۶-۲- پیشنهادها

با توجه به این مهم که سرمایه اجتماعی، نوعی از سرمایه است که مانند دیگر اشکال آن مولد بوده و امکان دستیابی به اهداف معینی را که در نبود آن دست‌نیافتنی می‌باشند، فراهم می‌سازد. به‌زعم صاحب‌نظران، سرمایه اجتماعی سبب می‌شود تا هزینه‌های دستیابی به اهداف کاهش یابد، اهدافی که در نبود اعتماد اجتماعی دستیابی به آنها تنها با صرف هزینه‌های زیاد امکان‌پذیر می‌شود. پیشنهادهایی به شرح ذیل ارائه می‌شود:

بازنگری و اصلاح سیاست‌ها و راهبردهای سازمان با اولویت توجه و تمرکز بر قدرت نرم (اعتماد اجتماعی) به‌منظور توسعه کیفی پدافند غیرعامل به‌منظور پاسخ به بحران‌های احتمالی در کشور؛ تقویت جنبه‌های علمی و تبلیغاتی ظرفیت‌های پدافند غیرعامل کشور؛ ارائه چهره‌ای مطلوب از پدافند غیرعامل و تبیین کارآمدی

۶- منابع

- [۱] الوانی، سید مهدی، توانایی فرد، حسین (۱۳۸۰)؛ مدیریت دولتی و اعتماد عمومی؛ فصلنامه دانش مدیریت؛ سال ۱۴، شماره ۵۵؛ تهران.
- [۲] آنتونی گیدنز، جامعه‌شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، نشر نی، سال ۱۳۸۳
- [۳] افتخاری، اصغر (۱۳۸۲)؛ «نبود سرمایه‌ی اجتماعی و تأثیر آن در امنیت»؛ نشریه‌ی پژوهشی، آموزشی و اطلاع‌رسانی اندیشه‌ی صادق؛ ش ۱۲ و ۱۱؛ تهران: مرکز تحقیقات دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام).
- [۴] افتخاری، اصغر (۱۳۸۶)؛ «سرمایه‌ی اجتماعی و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران»؛ پژوهش‌های مطالعات راهبردی.
- [۵] جلالی فراهانی، غلامرضا ۱۳۹۸، اصول و مبانی پدافند غیرعامل - سازمان پدافند غیرعامل
- [۶] سند راهبردی پدافند غیرعامل کشور ۱۳۹۶-۱۳۹۲.
- [۷] قلی‌پور، رحمت‌اله، فقیهی، مهدی، ۱۳۹۳، سیاست‌گذاری و تحلیل سیاست‌های عمومی، نشر مهکامه.
- [۸] کلمن، جیمز (۱۳۸۴)، نقش سرمایه‌ی اجتماعی در ایجاد سرمایه انسانی، به کوشش کیان تاج‌بخش، ترجمه‌ی افشین خاکباز و حسن پویان، تهران، انتشارات شیرازه.
- [۹] نیازی، حسن (۱۳۹۹) سرمایه اجتماعی و امنیت عمومی - دفتر تحقیقات ناجا.
- [۱۰] ملک‌محمدی، حمیدرضا (۱۳۹۵) مبانی و اصول سیاست‌گذاری عمومی، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی، انتشارات سمت.
- [11] Anderson, A.R. Miller, C. (2001). "Class matters: human and social capital in performance for new ventures". Management Research, 2, 213-232.
- [12] Stoner, J. (2006), Management, New Dehli, Prentic Hall.
- [13] Van Horn, C.D. Baumer, W. Gormley (2006), politics and public Policy, Congressional Quarterly